

Дубасенюк О.А. Базові поняття термінологічної системи компетентнісної проблематики професійної підготовки вчителя / Освіта для сучасності = Edukacja dla współczesności : зб. наук. пр. : у 2 т. /; редкол. : В.Г. Кремень (голова), В.П. Андрущенко, Н.Г. Ничкало, Ф. Шльосек (заст. голови) та ін. – Київ : Вид-во НПУ імені М. Драгоманова, 2015. – Т. 1. – С. 526-532.

Дубасенюк О.А.
Базові поняття терміносистеми компетентнісної проблематики
професійної підготовки вчителя

м. Житомир

У статті аналізуються базові поняття терміносистеми компетентнісної проблематики.

Виявляються особливості компетентнісного підходу, розглядається сутність та специфіка основних понять: «компетентність», «професійна компетентність», «компетенція», «готовність». Досліджувані поняття постають не тільки взаємодоповнюючими категоріями, але й генетично орієнтованими, при цьому компетенція може розглядатися як особистісна база для формування і розвитку компетентності. Представлено результати діяльності Житомирської науково-педагогічної школи «Професійна педагогічна підготовка майбутніх учителів», дослідниками якої упродовж багатьох років здійснюється дослідження поняттєвого масиву дефініцій компетентнісного підходу, а також здійснювався моніторинг рівня навчальних досягнень студентів та вивчення організації навчальної діяльності майбутніх учителів на основі впровадження компетентнісного підходу.

Ключові слова: компетентнісний підхід, компетентність, компетенція, професійна компетентність, готовність.

Аннотация

В статье анализируются базовые понятия терминосистемы компетентностной проблематики. Выявляются особенности компетентностного подхода, рассматривается сущность и специфика основных понятий: «компетентность», «профессиональная компетентность», «компетенция», «готовность». Исследуемые понятия выступают не только взаимно дополняющими категориями, но и генетически ориентированными, при этом компетенция может рассматриваться как личностная база для формирования и развития компетентности. Представлены результаты деятельности Житомирской научно-педагогической школы «Профессиональная педагогическая подготовка будущих учителей», исследователями которой в течение многих лет осуществляется изучение понятийного пространства дефиниций компетентностного подхода, а также

осуществлялся мониторинг уровня учебных достижений студентов и изучения организации учебной деятельности будущих учителей на основе внедрения компетентностного подхода.

Ключевые слова: компетентностный подход, компетентность, профессиональная компетентность, компетенция, готовность

В останні роки актуалізуються дослідження, що ґрунтуються на компетентнісному підході, який варто розглядати як методологічне підґрунтя реалізації цілей, модернізації змісту та підвищення якості вищої освіти і водночас один із перспективних напрямів досліджень з теорії та методики професійної освіти. Заслуговує на увагу позиція науковців щодо компетентнісного підходу як результативного складника освітнього процесу та як готовність викладача формувати у майбутніх педагогів ключові та предметні компетентності. Результативний складник пов'язується з процесом оновлення змісту професійної освіти, що передбачає його відбір і структурування та з набуттям майбутніми фахівцями певних компетентностей. Саме цей напрям переконливо розкрито в науковому доробку відомих дослідників України (І. Зязюн, Н. Ничкало, Н. Ігнатенко, В. Желанової, Л. Коваль, Н. Кічук, С. Мартиненко, О. Матвієнко, О. Овчарук, Р. Пріма, Л. Хоружа, Н. Черв'якова та ін.) [3, 4, 5, 11].

Мета статті: проаналізувати терміносистему компетентнісного підходу до професійної підготовки майбутніх педагогів.

Компетентнісний підхід є відносно новим напрямом в освіті. Його виникнення зумовлене тенденцією до інтеграції та глобалізації світової економіки; необхідністю гармонізації європейської освітньої системи відповідно до завдань Болонського процесу; зміною освітньої парадигми. Різні напрями проблематики компетентнісно зорієнтованої освіти розробляють відомі міжнародні організації, зокрема ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ, ПРООН, Рада Європи, Організація європейського співробітництва та розвитку, Міжнародний департамент стандартів [11]. У контексті інтеграції вищої освіти України до Європейського освітнього простору важливу роль відіграє компетентнісний підхід в освіті.

Глибокому вивченню фундаментальних засад компетентнісного підходу присвячено розробки О. Субетто, І. Байденко, І. Зимньої, Ю. Татури, А. Хуторського та ін. Компетентнісний підхід у системі освіти став предметом наукового дослідження І. Бондаренко, І. Бабина, П. Бачинського, Н. Бібік, С. Вітвицької, І. Гудзик, О. Локшиної, С. Ніколаєнка, О. Овчарук, О. Пометун, І. Родигіна, О. Савченко, С. Сисоєвої, Т. Смагіної, Г. Терещук, Н. Фоменко та ін.

Існують різні визначення зазначеного феномену. З погляду Е. Зеєра і Е. Симанюк, компетентнісний підхід – це пріоритетна орієнтація на цілі-вектори освіти: здатність до навчання, самовизначення, самоактуалізації, соціалізації й розвиток індивідуальності. І. Зимня під поняттям „компетентнісний підхід” розуміє спрямованість освіти на розвиток особистості, що сприяє формуванню

в неї таких особистісних якостей, як компетентність засобами розв'язання професійних і соціальних задач в освіті. О. Пошетун, досліджуване поняття визначає як спрямованість освітнього процесу на формування й розвиток ключових та предметних компетентностей особистості. Т. Сорочан під компетентнісним підходом розуміє переорієнтацію з процесу на результат у діяльнісному вимірі.

Педагогічна наука почала займатися питаннями компетентності, базуючись на результатах досліджень соціології, психології, філософії, математики, кібернетики. Можливо саме цим зумовлений широкий діапазон термінологічного апарату, а також досліджень щодо компетентнісної проблематики. У зв'язку з цим розглянемо базові поняття, які пов'язані з компетентнісним підходом – „компетентність” та „компетенція”.

Аналіз сучасної педагогічної літератури з проблеми досліджуваних категорійних понять засвідчив, що найчастіше поняття “професійна компетентність” застосовується до керівників виробничого профілю. Виявлено, що поняття “компетентність” має різне тлумачення: як “оволодіння знаннями, які дозволяють судити про щось” (лінгвістичне трактування), “освіченість, правомірність” (філософське тлумачення), “авторитетність, ріноправність” (педагогічне тлумачення). Науковці приділяють достатню увагу поняттю «професійна компетентність» (І. А. Зязюн, Н. Г. Ничкало, О. Є. Антонова, Ю. В. Варданян, С. С. Вітвицька, Ю.М. Жуков, Л. Г. Карпова, Н. В. Кузьміна, О. Є. Ломакіна, А. К. Маркова). Ряд дослідників виділяють поняття «педагогічна компетентність» (В. П. Бездухов, Л. П. Большакова, І. А. Воробйова, Л. Г. Карпова, С. В. Козак, А. Д. Онкович). З позицій компетентнісного підходу в освіті, вчені визначають поняття «професійна компетентність» як здатність педагога вирішувати проблеми різної складності на основі наявних знань, а також його здатності до самовдосконалення і саморозвитку.

Термін "компетенція" в перекладі з латинської означає "коло питань", з якими людина добре обізнана, володіє навичками пізнання і певним досвідом.

У педагогічній науці немає однозначного тлумачення поняття компетенції. В ієрархічній системі освіти знання як складовий компонент компетентності особистості, посідає проміжне місце. Формування функціональних знань досягається саме при збереженні їх положення в системі освіти. Оволодіння ключовими компетенціями є важливим завданням сучасної педагогічної теорії і практики. Справжні педагогічні цілі завжди орієнтовані на тривалу перспективу, на створення умов для саморозвитку особистості. Компетентнісний підхід відповідає напрямом творчих пошуків викладачів. Ці пошуки пов'язані з реалізацією ідей проблемного навчання, педагогіки співпраці, освіти, яка орієнтована на особистість. Тобто професійна компетентність включає рівень оволодіння професійними знаннями, вміннями та навичками, що так важливо і для викладача вищої школи.

Компетенція розглядається як „сукупність повноважень (прав і обов'язків) будь-якого органу або посадової особи, які встановлені законом, статутом цього органу або іншим положенням”, “коло питань, у яких будь-хто

добре обізнаний”. Як свідчить категорійний аналіз, “компетенція” є похідним поняттям від “компетентності” й означає сферу застосування знань, умінь і навичок людини, проте “компетентність” – семантично первинна категорія, яка постає їх інтегрованою сукупністю, системою, певним “багажем” знань людини. Тому, “компетентна” у своїй справі людина – це “та, хто є визнаним знавцем у будь-якому питанні”. Термін “компетентність фахівця» в останні роки набуває актуальності в дослідженні психолого-педагогічних проблем. Водночас досить часто і термін “компетенція” використовується у різних сфері. Зокрема, психологи розглядають компетентність як психологічне новоутворення особистості, лінгвісти частіше вказують на відповідну компетенцію, яка належить мовній особистості.

Відтак, вивчення теоретичних праць сучасних досліджень дозволяють розглядати “компетентність” як високий рівень професіоналізму особистості і визначити її як здатність розв’язувати актуальні проблеми, що ґрунтується на знаннях, вміннях, навичках, досвіді та цінностях, отриманих особистістю шляхом освіти та практичної діяльності.

Ураховуючи результати досліджень науковців, під “компетенцією” розуміємо сукупність основних теоретичних знань, практичних навичок та вмінь, здібностей та якостей особистості, які характеризують її готовність до виконання певної діяльності. Отже, “компетентність” постає більш широким поняттям, яке визначає рівень професіоналізму особистості майбутнього педагога (володіння знаннями та вміннями), що дозволяють їй демонструвати високий рівень професійного мислення, власну оцінку та позицію.

Варто дослідити питання про співвідношення понять “компетентність” і “компетенція” на різних стадіях професійного становлення фахівця. Ряд учених (Н. Кузьміна, В. Желанова, М. Розов, А. Хуторской, та інші) розглядають “компетенцію” як основу для подальшого формування і розвитку компетентності [6, 10, 13].

На думку В. Болотова, В. Серікова, природа компетентності є наслідком саморозвитку індивіда, проте не стільки технологічного, скільки його особистісного зростання, результатом самоорганізації й узагальнення діяльнісного й особистісного досвіду. З погляду В. Болотова, компетентність, – це спосіб існування знань, умінь, освіченості, що сприяє особистісній самореалізації, знаходженню майбутніми фахівцями свого місця в житті, внаслідок чого освіта постає як високомотивована і по-справжньому особистісно орієнтована і така, що забезпечує попит на особистісний потенціал, визнання особистості оточуючими й усвідомлення нею самою власної значущості [2].

Дж. Равен під компетентністю розуміє спеціальну здатність людини, необхідну для виконання конкретної дії в конкретній наочній галузі, що включає вузькоспеціальні знання, навички, способи мислення і готовність нести відповідальність за свої дії [9]. На думку А. Бермуса, компетентність постає системною єдністю, що інтегрує особистісні, предметні й інструментальні особливості і компоненти [1]. До основних характеристик поняття "компетентність" віднесено системну єдність, предметні та інструментальні особливості. М. Чошанов вважає, що компетентність – здатність до постійного прагнення щодо оновлення і використання знань у конкретних умовах, тобто володіння оперативними і мобільними знаннями, під якими розуміється гнучкість і критичність мислення, тобто здатність вибирати найбільш оптимальні і ефективні рішення [14].

Згідно з визначенням Міжнародного департаменту стандартів для навчання, досягнення та освіти поняття компетентності тлумачиться як спроможність кваліфіковано здійснювати діяльність, виконувати завдання або роботу, в основі якої – набір знань, навичок, умінь, що дають змогу особистості ефективно виконувати певні функції. Останні сприяють досягненню певних стандартів у галузі професії або виду діяльності. Виділяють такі індикатори, як набуті знання, вміння, навички та навчальні досягнення [стратегії] [12].

В "Енциклопедії освіти" зазначено: "Професійна компетентність – інтегративна характеристика ділових і особистісних якостей фахівця, що відображає рівень знань, умінь, досвіду, достатніх для досягнення мети з певного виду професійної діяльності, а також моральну позицію фахівця" [3, с. 722].

Професійна компетентність спеціаліста як педагогічна проблема посідає чільне місце у сучасних зарубіжних наукових дослідженнях, зокрема у працях сучасних американських дослідників І. Московіц, С. Отер, Р. Ашер, І. В. Стекіч. Зокрема канадські науковці Є. Джимез, М. Леннон, П. Мерсер, Х. Мурей і М. Робінсон під професійною компетентністю розуміють не лише знання свого предмета, своєї діяльності (змістова компетентність), але й комунікабельність, здатність до вибору ефективних методів діяльності, забезпечення можливості для практики й зворотного зв'язку, вміння працювати з різними людьми [Х. Мурей, Е. Гілез, М. Леннон, П. Мерсер, М. Робінсон].

Підкреслимо, що у рамках певного фаху на рівень професійної компетентності суттєво впливають окремі компетенції чи компетентності,

володіння якими може визначати конкурентоспроможність сучасного фахівця. Тому важливо враховувати результати розробок науковців у цьому напрямі. Існують різні класифікації компетентностей. Так, А. Маркова виокремлює: спеціальну компетентність – володіння власне професійною діяльністю на досить високому рівні, здатність проектувати свій подальший професійний розвиток; соціальну компетентність – володіння спільною (груповою, кооперативною) професійною діяльністю, співробітництвом, а також прийнятними в цій професії прийомами професійного спілкування; соціальна відповідальність за результати своєї професійної праці; особистісну компетентність – володіння прийомами особистісного самовираження і саморозвитку, засобами протистояння професійним деформаціям особистості; індивідуальну компетентність – володіння прийомами самореалізації і розвитку індивідуальності в рамках професії, готовність до професійного росту, здатність до індивідуального самозбереження, неохочість професійному старінню, вміння організувати раціонально свою працю без перевантажень часу і сил, здійснювати працю без напруги і втоми [7]. З погляду А. Маркової, названі види компетентності означають по суті зрілість людини у професійній діяльності, у професійному спілкуванні, у становленні особистості як професіонала, його індивідуальності.

І. Зимня розрізняє три основні групи компетентностей: компетентності, які характеризують особистість, як суб'єкта життєдіяльності; компетентності, які відносяться до взаємодії людини з іншими людьми; компетентності, які відносяться до людської діяльності, що характеризується у всіх її проявах [4]. Як стверджує дослідниця, ці компетенції, відбиваючись у поведінці, діяльності людини, стають його особистісними якостями. Відповідно, вони стають компетентностями, які характеризуються і мотиваційними, і смисловими відношеннями, а також регуляторними складовими, поряд з когнітивними складовими та досвідом.

Важливим для нашого дослідження є думка Л. Мітіної, яка визначає "професійну компетентність" як знання, вміння, навички, способи та прийоми їх реалізації в діяльності, спілкуванні, розвитку (саморозвитку) особистості. До елементів даної компетентності вона відносить такі компоненти, як діяльнісний, комунікативний та соціальний.

Н. Кузьміна визначає "професійну компетентність" як здатність педагога перетворювати діяльність на засіб формування особистості. У структурі цього

поняття вона виокремлює наступні складові "професійної компетентності": спеціальна, методична, соціально-психологічна, диференціально-психологічна й ауто психологічна [6].

Дослідники Л. Захарова, В. Соколова, вважають, що під "професійною компетентністю" слід розуміти здатність ефективно розв'язувати практичні завдання щодо соціалізації зростаючої особистості. Такий підхід має сприяти забезпеченню внутрішніх умов, діяльній інтеграції особистості у суспільстві шляхом розвитку ціннісних орієнтацій щодо природи, суспільства, духовного досвіду людей, самого себе; формуванню практичних умінь діяльній соціально бажаної або прийнятної самореалізації".

З погляду Л. Г. Карпової, професійна компетентність, як особистісне утворення, є поняттям динамічним, оскільки його змістове наповнення та якісний рівень залежать від багатьох чинників, а саме: рівня розвитку психолого-педагогічних наук, антропології та культурології, соціально-економічних умов. Відзначається багатоаспектність і динамічність професійної компетентності відповідно до процесів, які відбуваються в освіті та суспільстві.

У зарубіжній літературі професійні компетенції інколи розглядаються, як певні кваліфікації. Ключові кваліфікації знайшли відображення у зарубіжній педагогічній літературі [9, 15].

Одним з провідних підходів до розуміння вказаного феномену можна назвати концепцію Н. Кузьміної, яка визначила компетентність через систему здібностей, необхідних педагогу у професійній діяльності [6]. Деякі вчені включають у ці здібності і психологічні якості особистості (Ф. Гоноболін, А. Макарова, А. Міщенко, Б. Теплов).

Науковці вважають, що компетентність педагога включає такі особистісні якості, як ініціативність, відповідальність, працьовитість, цілеспрямованість, упевненість у собі (Н. Кухарев, В. Гінецинський, А. Маркова). У структурі компетентності С. Вітвицька, Г. Левова, Л. Мітіна виділяє знання, вміння, навички, а також способи і прийоми їх реалізації в діяльності, спілкуванні, розвитку (саморозвитку) особистості [5, 7, 8].

Отже, як свідчить аналіз, компетентність є системою життєвого та професійного досвіду людини (що може певним чином позначається за допомогою знань, умінь та навичок), а компетенція виражає актуальну сферу застосування людського досвіду.

Відтак, компетентність (лат. *competens* – здібний) слід відрізняти від компетенції (лат. *competentia* – належність за правом). Остання окреслює коло повноважень будь-якого органу або посадової особи, а також коло питань, у яких фахівці певної галузі володіють пізнанням і досвідом. Таке розуміння передбачає, що компетенція включає сукупність взаємопов'язаних якостей особистості (знань, умінь, навичок і стилів, способів діяльності), які задаються стосовно визначеного кола предметів і процесів. У той час як компетентність включає володіння компетенцією та володіння знаннями, які дозволяють судити про будь-що.

Загалом, компетентність можна розуміти як ступінь соціально-психологічної, особистісної зрілості людини, що передбачає певний рівень її психічного розвитку, психологічну готовність до виконання певного виду діяльності. Це дозволяє людині завдяки адекватній соціальній адаптації успішно функціонувати в суспільстві.

Важливими у структурі компетентності є взаємозв'язок знань, умінь та навичок, їх інтеграція у контексті досвіду та практичних дій, а також система ціннісних орієнтацій, професійних намірів, професійних якостей, які роблять людину зразком для наслідування у певному професійному колі.

У структуру компетенції майбутнього педагога входять знання та уявлення теоретичного характеру, що виражають рівень обізнаності людини у професійній та загальножиттєвій сферах, а також включають потребо-мотиваційні установки, здатність застосовувати свій досвід, знання, вміння та навички у педагогічній діяльності, певні особистісні риси та здібності, які виражають рівень готовності виконувати певні професійні дії.

Відтак, компетенція постає певним особистісно-професійним потенційним ресурсом педагога, що виражає її готовність до включення у професійну діяльність, в той час як компетентність виражає актуалізацію зазначеного потенційного ресурсу у сфері професійної педагогічної діяльності.

Отже, компетентність та компетенція, на погляд деяких дослідників, є не стільки взаємно доповнюючими категоріями, скільки генетично орієнтованими, за умови коли компетенція може розглядатися як особистісна база для формування і розвитку компетентності [5, 7, 10]. Нині спостерігається тенденція до перебудови парадигми формування компетентного педагога, яка окрім визначених чинників його професійної кваліфікації враховує систему особистісних якостей учителя, соціальну спрямованість його діяльності та здатності до самовдосконалення, професійного зростання, особистісного саморозвитку, самовдосконалення.

Тому, у понятійну структуру компетентності входить як компетенція, так і готовність. Якщо компетентність виражає здатність педагога ефективно працювати та розв'язувати проблеми та педагогічні задачі, що виникають у навчально-виховному процесі, то, відповідно, важливим моментом діяльності педагога є готовність до педагогічної праці та адаптації до мінливих умов. Саме динамічність педагогічної діяльності та непередбаченість її перебігу потребують аналізу такої категорії, як "готовність" до діяльності, що постає внутрішнім потенціалом компетентності. Водночас компетентність педагога

може розумітися як один із структурних компонентів професійної готовності до конкретного виду педагогічної діяльності, до дії професійного спрямування. Останню можна розуміти як стан мобілізації психофізичних систем учителя (що дозволяє ефективно виконувати професійні дії), його озброєність необхідними для успішного виконання дій знаннями, вміннями та навичками, як реалізацію внутрішніх програм дій відповідно до нових соціальних вимог. При цьому професійну компетентність і готовність можна ототожнювати, розглядаючи останню як потенційну готовність до ефективного розв'язання професійно орієнтованих педагогічних задач.

У діяльності Житомирської науково-педагогічної школи «Професійна педагогічна підготовка майбутніх учителів» упродовж багатьох років здійснюється дослідження поняттєвого масиву дефініцій компетентнісного підходу. Уточнено сутність таких досліджуваних понять як "компетентність", "професійна компетентність", "компетенція", „комунікативна компетентність", "культурологічна компетентність", "полікультурна компетентність", "методична компетентність", «інноваційна компетентність», "інформаційна компетентність", "іншомовна стратегічна компетенція та ін. [8, с. 124; 11].

Науковці Житомирської педагогічної школи проаналізувати та дослідити такі напрями як: концептуальні засади виникнення компетентнісного підходу (О. Вознюк), європейський вимір української освіти, зокрема роль системних компетентностей та компетенцій (Н. Сидорчук), процес формування професійної компетентності у майбутніх бакалаврів та магістрів (С. Вітвицька), сутність та структуру інноваційної компетентності педагога загальноосвітнього навчального закладу (І. Коновальчук), проблему формування етнопедагогічної компетентності майбутнього вчителя (О. Березюк), підготовку майбутнього вчителя до формування в учнів іншомовної стратегічної компетенції" (Н. Щерба), процес розвитку у майбутніх учителів професійно-педагогічної компетентності розв'язувати соціально-педагогічні задачі (В. Ковальчук); процес формування естетичної компетентності особистості засобами народознавства (Л. Глазунова). Виокремлено особливості підготовки майбутніх учителів до формування комунікативної компетентності молодших школярів (З. Залібовська-Ільніцька); проаналізовано сутність та взаємозв'язок базових понять дослідження: „комунікативна компетентність", „комунікативна компетентність молодшого школяра", „готовність майбутніх учителів до формування комунікативної компетентності молодших школярів. Виявлено специфіку процесу формування полікультурної компетентності майбутніх учителів у процесі професійної підготовки (Н. Якса). Розроблено педагогічну технологію "діалогу культур" як засіб формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови (В. Калінін); досліджено процес формування професійної компетентності майбутнього вчителя інформатики засобами моделювання (Я. Сікора). Обґрунтовано педагогічні умови формування культурологічної компетентності майбутніх офіцерів радіоінженерних спеціальностей" (Л. Маслак) та ін. [8, 11].

Науковцями Житомирського державного університету імені Івана Франка здійснено моніторинг рівня навчальних досягнень студентів та вивчення

організації навчальної діяльності майбутніх учителів на основі впровадження компетентнісного підходу. Зокрема, досліджено рівень сформованості різних видів компетентності майбутніх педагогів: науково-теоретична, соціальна, полікультурна, комунікативна, інформаційно-технологічна, методична, особистісна, предметна компетентність, а також компетентність сфери самоосвіти та саморозвитку та компетентність продуктивної творчої діяльності. Застосування компетентнісного підходу сприяло підвищенню рівня професійної підготовки майбутніх педагогів [8, с. 386-399].

Певним результатом діяльності наукової школи можна вважати те, що у межах напряму професійно-педагогічна підготовка майбутніх учителів у контексті компетентнісного підходу опублікована колективна монографія "Професійна педагогічна освіта: компетентнісний підхід" [8].

Таким чином, аналіз базових понять терміносистеми компетентнісної проблематики та її впровадження у професійну діяльність свідчить про її актуальність і перспективність.

Перспективи подальшого дослідження: виникає потреба у побудові нової парадигми формування сучасного компетентного педагога та побудови концептуальної випереджувальної моделі професійної підготовки вчителя, яка має передбачати постійний саморозвиток його особистісної і професійної сфери, здатності до самовдосконалення та професійного зростання.

Література

1. Бермус А.Г. Проблемы и перспективы реализации компетентностного подхода в образовании // Интернет-журнал "Эйдос". – 2005. – 10 сентября. – [http:// www. eidos. t/ journal/ 2005/ 0910 – 12. Htm](http://www.eidos.t/journal/2005/0910-12.htm).
2. Болотов В.А., Сериков В.В. Компетентностная модель: от идеи к образовательной программе. // Педагогика. – 2003. – № 10. – С. 8-14.
3. Енциклопедія освіти /Акад. пед. наук України ; гол. ред. В.Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
4. Зимняя И.А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании: Труды методологического семинара «России в Болонском процессе: проблемы, задачи, перспективы». М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. – 47 с.
5. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / за заг. ред. О.В. Овчарук. – К.: „К.І.С.”, 2004. – 112 с.
6. Кузьмина Н. В. Акмеология : пути достижения вершин профессионализма / Н. В. Кузьмина. – М. : Российская академия управления, 1993. – 73 с.
7. Маркова А.К. Психологический анализ профессиональной компетентности учителя // Сов. педагогика. – 1990. – № 8. – С. 82-88.
8. Професійна педагогічна освіта: компетентнісний підхід : [монографія / за ред. О. А. Дубасенюк]. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. – 412 с.

9. Равен Дж. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация: пер. с англ. – М.: Когито-Центр, 2001. – 314 с.
10. Розов М.В. Методологические принципы ценностного прогнозирования образования // Социально-философские проблемы образования. – М.: Педагогика, 1992. – С. 18-26.
11. Становлення і розвиток науково-педагогічних шкіл: проблеми, досвід, перспективи: зб. наук. праць / за ред. В. Кременя, Т. Левовицького. – Житомир : Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2012. – 692 с. (с.
12. Стратегія реформування освіти в Україні: Рекомендації з освітньої політики. – К.: „К.І.С.”, 2003. – 296 с., с.20
13. Хуторской, А.В. Ключевые компетенции как компонент личностно ориентированной парадигмы образования // Народное образование. — 2003. – № 5. – С. 137-143.
14. Чошанов М.А. Гибкая технология проблемно-модульного обучения: метод, пособие. – М.: Народное образование, 1996. – 160 с.
- 15.
16. White R.W. Motivatio Reconsidered: The Concept of Competence/ Psychological Review. – 1959. – № 66.

1. Левова Г.А. Формирование готовности студентов к продуктивной профессиональной самореализации. – Автореф. дис... канд. пед. наук. –

Тольятти, 2003. – 20 с.

2. Ломакина О.Е. Формирование профессиональной компетентности будущего учителя иностранных языков : Автореф. дис... канд. пед. наук.

Волгоград, 1998. 23 с.

1. Лукьянова М.И. Психолого-педагогическая компетентность учителя // Педагогика. 2001. – № 10. – С. 56-61.